

IMOM BUXORIY HADISLARIDA UCHRAYDIGAN “IT” KONSEPTI

Qurbonova Gulmera

Tayanch doktorant

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti

asalakbarova97@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10996801>

Imom Buxoriyning to'plagan hadislar islom olamida eng ishonchli manbalardan biri sifatida qayd etiladi. Uning “Al-Jomi’ as-Sahih” (Ishonarli to'plam) asari haqida so'z ketganda shuni aytish mumkinki, mazkur manba Islom ta'limotida Qu'roni karimdan keyin asosiy manba sifatida foydalaniladi. Ushbu kitobda turli mavzudagi hadislar o'rin olgan bo'lib, it haqida qariyb 50 ga yaqin hadislarini topish mumkin.

Kitobning 3-tom, 551- hadisida shunday voqea bayon qilinadi: Abu Hurayra rivoyat qiladilar: Rasululloh sollallohu alayhi vasallam aytdilar: “Bir kishi yurib ketayotib, chanqab qoldi va quduqqa tushib, undan suv ichdi, undan chiqqach, qattiq tashnalikdan loy yeb nafas olayotgan itni ko'rdi. "Bu (it) meniki kabi dardga duchor bo'ldi. Bas, u (quduqdan pastga tushdi), tuflisini suv bilan to'ldirdi, tishlari bilan ushlab oldi va itni sug'ordi. Alloh yaxshi amali uchun unga rahmat aytdi va mag'firat qildi". Odamlar: "Yo Rasululloh, hayvonlarga xizmat qilishimiz uchun ajr bormi?" U: "Ha, har qanday jonzotga xizmat qilishning ajri bor", deb javob berdi.¹ (Xuddi shunday mazmunda quyidagi hadislar ham mavjud: Sahih Bukhari Volume 1/ Book 4/ Hadith 174, Sahih Bukhari Volume 3/ Book 43/ Hadith 646, Sahih Bukhari Volume 8/ Book 73/ Hadith 38)

Yana shunday hadis rivoyat qilinadi: Abu Hurayra raziyallohu anhu rivoyat qiladilar: “Rasululloh sallallohu alayhi va sallam: “Bir it quduq atrofini aylanar va tashnalikdan o'layozgandi Bir isroillik fohisha uni ko'rib qoldi va tuflisini yechib, suv berdi. Shunday qilib, Alloh taolo o'sha yaxshiligi uchun uni kechirdi”.² (Shunga o'xshash hadis: Volume 4/ Book 54/ Hadith 538)

Ushbu hadislarda itlar ham Alloh yaratgan mavjudotligi va unga yaxshilik qilishning ajri borligi ko'rsatib o'tilgan bo'lsa, quyidagi hadisda uning ovda juda foydali ekanligi aytilib, it tutgan o'ljani yeyish halol ekanligi bayon qilinadi:

Adiy ibn Xotim raziyallohu anhu rivoyat qiladilar: “Men Payg'ambarimizdan (Ovchi itlar haqida) so'raganimda, u zot Agar itingizni (Alloh nomi bilan) o'lja ketidan qo'yib yuborsangiz va u uni (o'ljani) ovlasa, uni yeyishingiz mumkin, ammo it undan yegan bo'lsa, uni yemang, chunki it uni o'zi uchun ovlagan”. Men yana shunday dedim: “Ba'zida men itimni ovga yuboraman va u bilan birga boshqa bir it ham topaman. U zot: “O'ljani yemang, chunki siz faqat o'z itingizni qo'yib yuborayotganingizda Allohning ismini zikr qilgansiz, lekin boshqa itda uni zikr qilmagansiz”.³ (Xuddi shu mazmundagi hadislar: Sahih Bukhari Volume 3/ Book 34/ Hadith 270, Sahih Bukhari Volume 7/ Book 67/ Hadith 384, Sahih Bukhari Volume 7/ Book 67/ Hadith 385,)

Bu hadislarining ko'pchiligida itning sadoqati va foydaliligini ulug'lagan bo'lsa-da, uning nopok hayvon sifatida ta'riflangan hadislar ham talaygina.

Kitobning 4 tomi, 539-hadisiga quyidagilar bayon etiladi: Abu Talha raziyallohu anhu rivoyat

¹ Volume 3, Book 40, Hadith 551

² Sahih Bukhari Volume 4, Book 56, Hadith 673

³ Sahih Bukhari Volume 1, Book 4, Hadith Number 175

qiladilar: “Nabiy sollallohu alayhi vasallam: “Ichida iti yoki surati bor uyga farishtalar kirmaydi”, dedilar.⁴ (Xuddi shunday mazmunda quyidagi hadislar ham mavjud: Sahih Bukhari Volume 4/ Book 54/ Hadith 539, Sahih Bukhari Volume 4/ Book 54/ Hadith 448, Volume 4/ Book 54/ Hadith 450, Sahih Bukhari Volume 5/ Book 59/ Hadith 338, Sahih Bukhari Volume 7/ Book 72/ Hadith 833, Sahih Bukhari Volume 7/ Book 72/ Hadith 843)

Abu Hurayra raziyallohu anhu rivoyat qiladilar: “Rasululloh sollallohu alayhi vasallam aytdilar: “Kim it boqsa va itdan ferma yoki chorva qo‘riqlashda foydalanmasa, har kuni qilgan yaxshiligining bir **qiyrot**⁵ ajri kamaytiriladi”. (Xuddi shunday mazmundagi hadislar: Sahih Bukhari Volume 3/ Book 39/ Hadith 516, Sahih Bukhari Volume 4/ Book 54/ Hadith 541, Sahih Bukhari Volume 4/ Book 54/ Hadith 542) Boshqa rivoyatda Abu Hurayra Rasululloh sollallohu alayhi vasallamdan: “Agar u qo‘y yoki ferma qo‘riqlashda yoki ovda ishlatilmasa”, dedilar. Abu Hozim Abu Hurayra roziyallohu anhudan rivoyat qiladilar: “Rasululloh sollallohu alayhi va sallam: “Chorvani qo‘riqlash yoki ov qilishda ishlatiladigan it”, dedilar.⁶ Ushbu hadis boshqa holatlarda biroz boshqacha shaklda keladi: Ibn Umar rivoyat qiladilar: Rasululloh sollallohu alayhi vasallam: “Kim qo‘riqchi ham, ovchi ham bo‘lmagan itni boqsa, uning yaxshiligidan har kuni ikki qiyrot bekor bo‘ladi”, dedilar.⁷ (Xuddi shunday mazmundagi hadislar: Sahih Bukhari Volume 7/ Book 67/ Hadith 390, Sahih Bukhari Volume 7/ Book 67/ Hadith 391)

Itning namoz paytida namozxonning oldidan o‘tishi haqida Oisha raziyallohu anho rivoyat qiladilar: Mendan oldin namozni bekor qiladigan narsalar zikr qilingan edi. Ular: it, eshak va ayol (agar namozxonlar oldidan o‘tib ketsalar). Men: “Bizni (ayollarni) eshak va itlarga qiyosladingiz. Allohga qasamki, men Payg‘ambarimiz sollallohu alayhi vasallamning namoz o‘qiyotganlarini ko‘rdim, men u kishi bilan qibla o‘rtasida to‘shakda yotardim. Qachonki biror narsaga muhtoj bo‘lsam, Payg‘ambar alayhissalomni bezovta qilishni istamadim. Shu sababli, u kishining oyoqlari tarafidan o‘tardim.⁸ (Xuddi shunday mazmundagi hadis: Sahih Bukhari Volume 1/ Book 9/ Hadith 490)

Abu Hurayra rivoyat qiladilar: Rasululloh sollallohu alayhi vasallam: “Agar it sizlardan biringizning idishidan ichsa, yetti marta yuvishi vojibdir”, dedilar.⁹

Hafsa rivoyat qiladilar: Rasululloh sollallohu alayhi vasallam: “Besh toifa hayvonni, ya‘ni qarg‘a, kalxat, sichqon, chayon va quturgan itni o‘ldirish gunoh emas”, dedilar.¹⁰ (Xuddi shunday mazmundagi hadislar: Sahih Bukhari Volume 3/ Book 29/ Hadith 55, Sahih Bukhari Volume 4/ Book 54/ Hadith 531, Sahih Bukhari Volume 4/ Book 54/ Hadith 532)

Bir nechta hadislarda it sotish yoki sotib olish haqida so‘z boradi: Abu Mas‘ud rivoyat qiladilar: Rasululloh sollallohu alayhi vasallam itning narxini, folbinning daromadini va fohishalikdan topilgan pulni olishdan (ba‘zi manbalarda: ishlatishdan) qaytardilar.¹¹ (Xuddi shunday mazmundagi hadislar: Sahih Bukhari Volume 3/ Book 34/ Hadith 299, Sahih Bukhari Volume 3/ Book 34/ Hadith 439, Sahih Bukhari Volume 3/ Book 34/ Hadith 440,

⁴ Sahih Bukhari Volume 4, Book 54, Hadith Number 539.

⁵ Hadisda aytilgan “qiyrot” so‘zining izohi borasida Imom Muslim rivoyatida “Uning kichigi Uhud tog‘idek», deyilgan.

⁶ Sahih Bukhari Volume 3, Book 39, Hadith Number 515.

⁷ Sahih Bukhari Volume 7, Book 67, Hadith 389

⁸ Sahih Bukhari Volume 1, Book 9, Hadith 493

⁹ Sahih Bukhari Volume 1, Book 4, Hadith 173

¹⁰ Sahih Bukhari Volume 3 / Book 29 / Hadith 54

¹¹ Sahih Bukhari Volume 7, Book 63, Hadith 258

Volume 3/ Book 36/ Hadith 482, Sahih Bukhari Volume 7/ Book 63/ Hadith 259, Volume 7/ Book 71/ Hadith 656, Sahih Bukhari Volume 7/ Book 72/ Hadith 845, Sahih Bukhari Volume 7/ Book 72/ Hadith 829)

Shuningdek, hadislarining ba'zilarida itlarning halol yoki harom ekanligi ta'kidlanmay, shunchaki ular haqida neytral fikrlar bildiriladi:

Anas rivoyat qiladilar: Rasululloh sollallohu alayhi vasallam aytdilar: "Sajdani to'g'ri bajaring, it kabi bilaklaringizni (ba'zi versiyalarda: tirsaklaringiz bilan) yerga (ba'zi versiyalarda: yassi) qo'ymang. Agar tupurmoqchi bo'lsangiz, namoz o'qib, Parvardigori bilan yolg'iz gaplashayotgan kishining oldiga ham, o'ngiga ham tupurmang."¹² (Xuddi shunday mazmundagi hadis: Sahih Bukhari Volume 1/ Book 12/ Hadith 785)

Ibn Abbas rivoyat qiladilar: Rasululloh sollallohu alayhi vasallam aytdilar: "Kimki o'z hadyasini qaytarib olsa, qusganini qayta yutgan itga o'xshaydi".¹³ (Xuddi shunday mazmundagi hadislar: Sahih Bukhari Volume 3/ Book 47/ Hadith 791, Sahih Bukhari Volume 3/ Book 47/ Hadith 792, Sahih Bukhari Volume 4/ Book 52/ Hadith 247, Sahih Bukhari Volume 9/ Book 86/ Hadith 105)

"Sahih Buxoriy" kitobining 5-tom, 50-hadisi Amr ibn Maymun tomonidan rivoyat qilingan bo'lib, unda Hazrati Umar (r.a)ning vafotlari haqidagi voqea tasvirlangan. Amr ibn Maymun ismi Abu Lu'Lu bo'lgan qul xalifani pichoqlaganda, Hazrati Umar (r.a) "It meni o'ldirdi (yoki yedi)" deb aytganini eshitadi.¹⁴

Qur'onda hayvonlarning insonga ko'p jihatdan foydasi borligi va ular estetik jihatdan yoqimli ekanligi aytilgan. Bu Xudoning odamlarga nisbatan mehribonligining isboti sifatida ishlatiladi. Shariatga muvofiq so'yilgan hayvonlarni iste'mol qilish mumkin.¹⁵

Islomdagi itlar odatda, diniy nopok deb hisoblanadi. Bu g'oya uzoq tarixga borib taqaladi, hatto namoz vaqtida itni ko'rish ham taqvodor musulmonning duolarini bekor qilish kuchiga ega deb hisoblanadi. Bugungi kunda ham ko'pchilik musulmonlar va musulmon bo'lmaganlar ham islom va itlar o'rtasidagi noaniqliklarga tushuna olishmaydi.

Biroq, islomda itlar haqida mutlaqo boshqacha fikr mavjud bo'lib, musulmonlar va itlar o'rtasidagi o'zaro ijobiy munosabatlari dinning endi boshlangandagi uzoq tarixiga borib taqaladi.

Bir nechta *fatvo* ("hukmlar") itlarga mehr bilan munosabatda bo'lish yoki ularni qo'yib yuborish kerakligiga ishora qilingan -va oldingi islom adabiyotlarida itlar ko'pincha fidoyilik va sadoqat kabi yuksak fazilatlarining ramzi sifatida tasvirlangan.

References:

1. "Animal life" in the Encyclopedia of the Qur'an.
2. Sahih Bukhari Volume 1, Book 4, Hadith 173, 175
3. Sahih Bukhari Volume 1, Book 9, Hadith 493
4. Sahih Bukhari Volume 1, Book 10, Hadith 509
5. Sahih Bukhari Volume 3 / Book 29 / Hadith 54

¹² Sahih Bukhari Volume 1, Book 10, Hadith 509

¹³ Sahih Bukhari Volume 3, Book 47, Hadith 762

¹⁴ Sahih Bukhari Volume 5, Book 57, Hadith 50

¹⁵ "Animal life" in the Encyclopaedia of the Qur'an.

6. Sahih Bukhari Volume 3, Book 39, Hadith 515.
7. Sahih Bukhari Volume 3, Book 40, Hadith 551
8. Sahih Bukhari Volume 3, Book 47, Hadith 762
9. Sahih Bukhari Volume 4, Book 54, Hadith 539.
10. Sahih Bukhari Volume 4, Book 56, Hadith 673
11. Sahih Bukhari Volume 5, Book 57, Hadith 50
12. Sahih Bukhari Volume 7, Book 63, Hadith 258
13. Sahih Bukhari Volume 7, Book 67, Hadith 389